

Asia: VN/32207/2022

Hallituksen esitys etäyhteyksien edistämisestä oikeudenkäynneissä

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne yleisesti esityksestä

Hovioikeus puoltaa luonnosta hallituksen esitykseksi seuraavin huomautuksin.

Mitä mieltä olette ehdotetuista pykälistä, jotka koskevat tuomarin osallistumista oikeudenkäyntiin etäyhteydellä (OK 2:15-16)?

2 luvun 15 §

Hovioikeus katsoo, että vahvana pääsääntönä tulee olla, että asian käsittelyyn ja ratkaisuun osallistuvat tuomarit ja muut tuomioistuimen jäsenet, kuten lautamiehet, osallistuvat henkilökohtaisesti paikalla ollen oikeudenkäyntiin istuntosalissa.

Hovioikeuden näkemyksen mukaan mainitusta pääsäännöstä voisi olla mahdollista kuitenkin poiketa hyväksyttävästä syystä. Tällaisena syynä voisi tulla kysymykseen lähinnä tuomarin tai mahdollisesti jonkun muunkin terveydentilan vaarantuminen taikka muu sellainen myöhään ilmennyt ennalta-arvaamaton seikka, jonka vuoksi käsittely jouduttaisiin peruuttamaan, jollei voitaisi hyödyntää etäyhteismahdollisuutta. Etäyhteyden tulisi olla tarpeellinen ensi sijassa oikeudenkäyntien joutuisuuden edistämiseksi. Pykälän ehdotettu sanamuoto, ”jos siihen on aihetta”, asettaa kynnyksen liian matalalle. Esityksen perusteluissakin kirjoitetaan tässä kohtaa ”hyväksyttävästä syystä” (s. 30), joka on korkeampi kynnyks kuin pykälän ehdotettu sanamuoto. Pykälän loppuosan sanamuoto olisi tärkeä muuttaa kuulumaan esimerkiksi seuraavasti: ”jos oikeudenkäynnin joutuisuuden toteutuminen sitä edellyttää tai siihen on muu vastaava hyväksyttävä syy ja jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi.”

Hovioikeus katsoo, että edellä mainitun kaltaisen hyväksyttävän perusteen käsillä ollessa on tuomarin osallistumista etäyhteydellä pidettävä lisäksi muutoinkin soveliaana, kuten pykälässä on

ehdotettukin. Tässä harkinnassa voidaan ottaa huomioon muun ohessa asian laatu. Kynnys voisi olla korkeampi esimerkiksi vakavassa rikosasiassa.

Luonnoksen perusteluissa (s. 30) lausutaan olevan selvää, että valmistelijana toimiva hovioikeuden esittelijä voisi osallistua pääkäsittelyyn vähintäänkin samoilla edellytyksillä kuin tuomari. Kuten esimerkiksi ennakkopäätöksestä KKO 2021:91 on luettavissa, lähtökohtana tulee olla, että osallistumisesta oikeudenkäyntiin etäyhteydellä tulisi kaikissa tapauksissa olla siihen nimenomaisesti oikeuttava säännös.

Perusteluissa todetaan, että päätösvalta jäsenen etäosallistumisesta olisi ratkaisukokoonpanon puheenjohtajalla, joka tekisi päätöksen ratkaisukokoonpanoa kuultuaan (s. 31). Hovioikeudessa ratkaistavat kysymykset päätetään tavanomaisesti kolmen tuomarin kokoonpanossa. Istuntoon osallistumistavasta päättämistä ei voida pitää puhtaasti prosessinjohtollisena toimena, joten lähtökohtaisesti asia tulisi ratkaista samassa kokoonpanossa kuin pääasiakin. Jokaisella kokoonpanon tuomarilla on vastuu oikeudenkäynnin välittömyyden toteutumisesta, ja kyse on myös oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisesta. Tämän kysymyksen jättäminen yksin puheenjohtajan harkintaan ehdotetun 15 tai 16 §:n mukaisessa tilanteessa ei ole perusteltua. Etäyhteydellä osallistuminen ei ole sellainen tuomarin omakohtainen intressi, jonka vuoksi kyseinen kokoonpanon jäsen ei voisi olla asiaa ratkaisemassa. Hovioikeus ei katso olevan tarvetta säätää nimenomaisesti poikkeuksesta tältä osin hovioikeuden osalta, vaan jäsenen osallistumisesta asian suulliseen käsittelyyn etäyhteydellä tulisi päättää kokoonpanossa.

Hovioikeus joka tapauksessa kuitenkin toteaa, että jos päätösvalta on vain puheenjohtajalla, tästä tulee ottaa nimenomainen säännös, koska kyseessä olisi poikkeus normaalista päätösvalan käyttämisestä, eikä ratkaisua voida myöskään pitää puhtaasti prosessinjohtollisena. Pykäläluonnoksen tämänhetkinen sanamuoto antaa päinvastoin päätösvalan koko kokoonpanolle (-- - jos tuomioistuin harkitsee ---; vrt. esim. oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 20 §:n 1 momentti). Hovioikeus toteaa, että pykäläluonnoksen ja perustelujen välillä on ristiriita, joka tulee joka tapauksessa korjata.

Hovioikeus katsoo, että tuomarin etäosallistuminen oikeudenkäyntiin tulee olla aina viime kädessä asianomaisen kokoonpanon päätösvallassa, mutta asianosaisia tulisi kysymyksestä kuulla. Kuitenkin hyväksyttävä syy todennäköisesti ilmenisi usein niin myöhään, ettei asianosaisia ehditä kuulla ennen käsittelyn aloittamista, mutta heillä tulisi luonnollisestikin antaa tilaisuus lausua asiassa käsittelyn alettua. Hovioikeus katsoo, että asianosaisten kannat voitaisiin ottaa huomioon ehdotuksen 15 §:n 2 momentin soveliaisuusharkinnassa. Se, että ratkaisu voidaan tehdä ilman asianosaisten kuulemistä etukäteen, ei liene asia, josta tulisi lisätä erillistä mainintaa säännökseen.

Hovioikeus kiinnittää huomiota myös pykälässä käytettyyn sanamuotoon ”suullisessa” käsittelyssä, jota esityksen perusteluissa selostetaan tarkoittavan paitsi suullista käsittelyä myös pääkäsittelyä, suullista valmistelun istuntoa sekä pääkäsittelyn ulkopuolella pidettävää todisteiden

vastaanottamista varten toimitettavaa käsittelyä (s. 29). Koska pääkäsittely on käytännössä tärkein oikeudenkäynnin vaihe, jossa etäosallistuminen tulee kyseeseen, olisi tämä hyvä näkyä pykälän terminologiassa.

2 luvun 16 §

Hovioikeus hyväksyy ehdotuksen 16 §:ssä olevan poikkeuksen, jonka mukaan siinä sanotussa tilanteessa koko ratkaisukokoonpano voi osallistua etäyhteydellä oikeudenkäyntiin. Päätösvallan osalta viitataan edellä todettuun.

Mikä on mielipiteenne etäoikeudenkäynnin julkisuutta koskevasta pykälästä (OK 2:17)? Pidätkö asianmukaisena, että julkisuuden toteuttamisen keinot jätetään tuomioistuimen harkintaan?

Hovioikeus katsoo, että esitysluonnoksessa hahmotetaan oikeudenkäynnin julkisuus liian kapeasti. Oikeudenkäynnin julkisuutta toteutetaan oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain nojalla käsittelyjulkisuuden lisäksi diaaritietojen, oikeudenkäyntiasiakirjojen ja ratkaisun julkisuudella. Oikeudenkäynnin julkisuus ei siis ole sama asia kuin pääkäsittelyn julkisuus. Ehdotuksen 17 §:ssä säädetään käsittelyn seuraamismahdollisuuden järjestämisestä hovioikeuden näkemyksen mukaan liian kategorisesti. Ehdotettu säännös tekee etäoikeudenkäynnin toteuttamisen käytännössä liian hankalaksi. Tämyntyyppisissä käsittelyissä ei tavanomaisesti ole lainkaan yleisöä, minkä vuoksi tuomioistuimet joutuisivat käyttämään huomattavasti tila- ja henkilöresurssejaan (valvonnan järjestäminen yleisötiloissa) turhaan. Hovioikeus ehdottaakin, että käsittelyjulkisuuden toteuttamiseksi riittäisi se, että varataan yleisölle etukäteen mahdollisuus pyytää saada seurata käsittelyä tuomioistuimen järjestämällä tavalla.

Mitä mieltä olette todistelun vastaanottamista etäyhteydellä koskevan momentin (OK 17:52.1) lisäedellytysten kumoamisesta?

-

Mielipiteenne ilman näköyhteyttä tapahtuvaa kuulemista koskevista momenteista (OK 17:52.2-3)?

-

Mitä mieltä olette ehdotetuista oikeudenkäymiskaaren ja rikosoikeudenkäyntilain pykälistä, joiden nojalla asianosaisen osallistuminen oikeudenkäyntiin voitaisiin määrätä toteutettavan etäyhteyden välityksellä (OK 12:8.5 ja ROL 8:13.5)?

Hovioikeus ei lähtökohtaisesti kannata sitä, että uhkasakko voitaisiin asettaa silloinkin, kun asianomainen osallistuu oikeudenkäyntiin etäyhteydellä muussa kuin viranomaisen hallitsemassa paikassa. Asiasta esitetyt perustelut (luonnoksen s. 15 ja 35) pikemminkin vaikuttaisivat puoltavan nykytilan säilyttämistä.

Hovioikeus toteaa, että asianosaisen oikeus osallistua häntä koskevan asian pääkäsittelyyn on yksi keskeisimmistä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin elementeistä siitäkin huolimatta, ettei sanottua oikeutta ole pidetty ehdottomana. Hovioikeus tulkitsee luonnoksen sivuilla 45–46 esiteltyä Euroopan

ihmisoikeustuomioistuimen käytäntöä niin, ettei määräys osallistua pääasian oikeudenkäyntiin etäyhteydellä ilman asianosaisen suostumusta ole lähtökohtaisesti sallittua ensimmäisessä oikeusasteessa. Muutoksenhakuasteessa tapahtuvan oikeudenkäynnin suhteen ihmisoikeustuomioistuin on ollut sallivampi.

Hovioikeuden käsityksen mukaan Suomen olosuhteissa ainoa huomionarvoinen peruste poiketa suostumusvaatimuksesta olisi erittäin vakava turvallisuusuhka, jollainen yleensä todennäköisesti liittyisi vakavassa rikosasiassa vangittuun vastaajaan. Uhkaan voidaan kuitenkin varautua käyttämällä niin sanottuja turvasaleja ja muilla keinoilla. Tällaisia tilanteita tulisi todennäköisesti esiintymään erittäin harvoin. Hovioikeus lisää, että tällainen määräys tulisi voida antaa myös silloin, kun asianosainen osallistuu oikeudenkäyntiin ulkomailta käsin eikä Suomeen saapuminen olisi mahdollista tai siitä aiheutuisi olennaista viivästystä tai muuta haittaa.

Hovioikeus katsoo, ettei asianosaista koskevan suostumusedellytyksen poistamisen tueksi ole riittävän painavia perusteita. Jos asianosaisen suostumuksen puuttuessa hänen tulisi osallistua etäyhteydellä, lähtökohtana tulisi olla, että se käy päinsä vain edellä mainituilla perusteilla.

Mikäli suostumuselementti poistettaisiin joltain osin, tulee vastavuoroisuusperiaatteen mukaisesti muuttaa myös rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta annetun lain 16 §:ä, jossa rikosasian vastaajan kuulemisen edellytyksenä videoyhteyden välityksellä on vastaajan suostumus.

Mitä mieltä olette pakkokeinojen ja poissalon seuraamusten käyttöalan laajentamisesta koskemaan etäyhteydellä tapahtuvaa valmisteluistuntoa (OK 5:15 d ja ROL 7:14 a kumoaminen) ja kattamaan osallistumisen etäyhteydellä myös muualta kuin toisessa tuomioistuimessa tai muun viranomaisen luona (OK 12:8.4 ja ROL 8:13.4)?

-

Mielipiteenne etäyhteyden käyttöalan laajentamiseen koskemaan tunnustamisoikeudenkäyntiä (ROL 8:13.5 kumoaminen)?

-

Onko teillä muuta lausuttavaa esityksen johdosta?

-

Numminen Jesse

Helsingin hovioikeus - Lausunnon on valmistellut hovioikeudenneuvos
Jaakko Rautio; lausunnon on hyväksynyt hovioikeuden presidentti Asko
Välimaa